א)ותו לא מידי [א]גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול אמר רבא [ב]לא שנו אלא כמין בריה אחרת אבל כברייתו כשר פשיטא כמין בריה אחרת ב)(תנן) לא צריכא דעבידא דפי דפי איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר איני °והא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולר' חנינא קשיא מתני' בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק [ג]כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני אלא לרב קשיא אמר לך רב [ד]שאני עכברים דמאיסי א"ד אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולרבי חנינא קשיא מתניתין ל"ק כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני: אתרוג קטן וכו': אמר רפרם בר פפא ג)כמחלוקת כאן כך מחלוקת באבנים מקורזלות דתניא [ה]בשבת ד)ג' אבנים מקורזלות מותר להכנים לבית הכסא וכמה שיעורן רבי מאיר אומר כאגוז רבי יהודה אומר כביצה: ובגדול כדי שיאחז כו': תניא א"ר יוסי מעשה ברבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו אמר לו רבי יהודה ה)משם ראיה אף הם אמרו לו אין זה הדר: **מתני'** ו)אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר [ו]אפי' ז)בחוט במשיחה אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה: **גמ'** ח)אמר רבא אפי' בסיב אפי' בעיקרא דדיקלא ואמר רבא מ"ט דרבי יהודה קסבר ט)לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הוה חמשה מיני ואמר רבא מנא אמינא לה דסיב ועיקרא דדיקלא מינא דלולבא הוא דתניא [1]בסוכות תשבו סוכה של כל דבר דברי ר"מ ר' יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בד' מינים שבלולב והדין נותן ומה לולב שאין נוהג בלילות כבימים אינו נוהג אלא בארבעת מינין סוכה שנוהגת בלילות כבימים אינו דין שלא תהא אלא בארבעת מינין אמרו לו כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין

לא

ותו לא מידי. אין לדון אחר דבר זה דלא סבר ר"ש כר"ע ולא ר"ע סבר כר' שמעון: **דעבידא דפי דפי.** כמין קרשים קרשים כעין גלגל של רחיים של מים ורבא אשמעינן דהוא נמי ברייתו: **והא ר' חנינא מטביל בה.** אוכל מקלתו: **ונפיק.** ויוצא ידי חובתו בנותר ומברך עליו. והא דנקט מטביל שכל מאכלם ע"י טיבול היה כדאמר בפסחים (דף קז:) השמש מטביל בבני מעיים רבי יצחק מטביל בירקא: ופרכינן **ולר' חנינא קשיא מתני'.** דקתני חסר כל שהוא פסול: ומשנינן **בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק.** מתני' ביום טוב ראשון שלקיחתו מן התורה ובעינן לקיחה תמה דכתיב (ויקרא כג) ולקחתם לקיחה תמה וביום טוב שני נפיק ביה ר' חנינא אע"ג דלא היה שלם: **אלא לרב.** דאמר אין זה הדר קשיא דר' חנינא דהא אפילו בשני נמי לרב לא נפיק דהא מצוה הדורה בעינן הואיל ומזכיר שם שמים עליו כדאמר בריש פירקין יבש פסול לא שנא בי"ט ראשון ול"ש בי"ט שני ואוקימנא דבעינן הדר וליכא: ה"ג **ואיכא דאמרי אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק: כדרך שחולקין כאן.** כשיעורן כאן כך שיעורן כאן: **מותר להכניס לבהכ"ס.** בתוך ד' אמות ובהכ"ס בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא טלטול דרבנן ומשום כבוד הבריות לא גזור: **במקורזלות.** הראוים לקינוח. מקורזלות פיקוד"ש בלע"ז: **כאגוז.** קסבר בהכי חזיא לקינוח אבל גדולה לא חזיא: **על כתפו.** מרוב גודלו: **אין זה הדר.** ואע"ג דאוקימנא (לעיל לא.) דטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא הכי קאמר ליה אפילו לדידך דלא חיישת לאנפוליי ומייתית ראיה מדר' עקיבא אינה ראיה דאף הם אמרו לו אין זה הדר: **מתני' אין אוגדין את הלולב אלא במינו.** כדמפרש בגמ': **חוט של משיחה.** ליכויי"ל בלע"ז: **גימוניות.** חוטי זהב כפופין כגימון על שם הלכוף כאגמון (ישעיה נח): **במינו אוגדין אותו מלמטה.** לשם מצות אגד וזה לנוי בעלמא: **גמ' בסיב.** איליר"ה שגדל סביב הדקל ונכרך סביבו כלולבי גפנים: **עיקרא דדיקלא.** לחתוך ממנו נצרים וקולפן עד שראויין לאגד וטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא דהא אוקימנא דלא בעי הדר אלא משום דבעי מינו: **ומאי טעמא.** בעי מינו כיון דאמר לולב צריך אגד הוה ליה אף האגד מן המצוה: **ואי מייתי מינא אחרינא כו'.** ועובר משום בל תוסיף: **אלא בארבעת מינין שבלולב וכו'.** לקמן בפ' לולב וערבה (דף מג.) ילפינן מקראי לולב ביום וסוכה בין ביום בין בלילה: **אמרו לו כל דין ק"ו שאתה דן שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין.** קל וחומר שאתה מתחיל לדרוש על ידי חומר שיש בו להביא לו חומר אחר בק"ו מן הקל כגון זה וסופו שאתה מיקל עליו בחומר זה שהבאת בו שהוא נהפך להקל אינו ק"ו הגון שהרי הדין מלמד עליו חומר ואתה מביא עליו קל:

לא

מקורזלות פי' בקונטרס פיקוד"ש בלע"ז חדודות וטובות לקנח ולא משמע כן פרק אלו עוברין (פסחים דף מז.) גבי יש חורש תלם אחד דפריך ואי אמרינן הואיל אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכסות בו דם צפור ומשני באבנים מקורזלות ומה שייך להזכיר שם אבנים חדודות ומפרש רבינו תם דמקורזלות היינו [רכות] דחזו לחרישה ולזריעה וכן יסד הפייט אשישת שלוחתו בקטב תלה אשישות להניך בתיחוח קירזולה:

בשבת שלש אבנים מקורזלות מותר להכנים לבית הכסא. בתוך ד' אמות ובית הכסא בשדה ואינו מוקף מחיצות ואין כאן אלא טלטול דרבנן ומשום כבוד הבריות לא גזור כך פי' בקונטרס °ומדקאמר להכנים משמע דאיכא מחיצות ולשון בית הכסא משמע בית וכן משמע פ"ק דתמיד (דף כז:) דאמר רב ספרא הוה יתיב בבית הכסא אתא ר' אבא נחר ליה ובפרק כהן גדול (סנהדרין יט.) שיהו נשים מספרות בבית הכסא משום יחוד משמע דמקום צנוע היה ומוקף מחיצות ואין רואין העומדים בחוץ ואפ"ה התירו להכניס ואע"ג דמכניס מכרמלית לרשות היחיד ותדע דהא איסור טלטול מוקצה חמור מאיסור כרמלית שלא התירו טלטול במת אלא ע"י ככר או תינוק כדמוכח פרק במה מדליקין (שבת דף ל:) ובפרק נוטל (שם דף קמב:) ואיסור כרמלית אשכחן דשרי במת בשילהי המצניע (שם דף צד:) בההוא שיכבא דשרא להו רב נחמן לאפוקיה לכרמלית משום כבוד הבריות וגבי בית הכסא דהתירו טלטול אבנים משום כבוד הבריות כ"ש דהתירו ארבע אמות בכרמלית י)להכנים מכרמלית לרשות היחיד ומרשות היחיד לכרמלית ומיהו לדידן דיש לנו בית הכסא קבוע בבנין אסור כדמוכח בשילהי המוציא יין (שם דף פא: ושם) דשרי רב חסדא להעלותו אחריו לגג ומקשה ליה רבינא מהא דאסרינן לעיל מיניה ליטול קיסם משלפניו לחלות בו שיניו ומשני התם אדם קובע מקום לסעודה הכא אין אדם קובע מקום לבית הכסא משמע דהיכא דקבע אסור ואע"פ שפי' שם בקונטרס דהא דבעי למיסר בגג משום טירחא יתירא בהעלאה לגג לא משמע כן דא"כ כי מקשה ליה רבינא מהא דאסרינן קיסם משלפניו לחלות בו שיניו תיקשי ליה כולה שמעתא דהתם דשרי לטלטל אבנים מקורזלות אלא לפי שהיה יכול להעלותן לגג מערב שבת הוה בעי למיסר כיון דאפשר להזמינן ומסיק דשרי משום דאין אדם קובע מקום והא דאמר ר' ינאי התם אם יש לו מקום קבוע לבית הכסא מלא היד התם בשדות איירי דמקום רחוק הוא וטורח להזמין מערב שבת אבל לדידן דיש לן מקום קבוע בבית אסור אלא אם כן הזמין ושמא כיון דנפישי בני הבית דהוו שקלי להו לא אפשר ושרי: **דסיב** ועיקרא דדיקלא. מכאן קשה לפי' הקונטרס דפ' כל שעה (פסחים דף לט.) דתנן אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח וקחשיב חרחבינא ומפרש בגמרא אצותא דדיקלא ופי' שם בקונטרס סיב הדקל שגדל סביב הדקל והכא משמע שהוא מין אילן ובהדיא אמרינן התם מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים: **רבי** יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בארבעת מינין שבלולב. ולית ליה הא דדרשינן בפ"ק (דף יב.) באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ומ"מ מודה דאין מסככין בדבר המקבל טומאה אפילו מארבעת המינים כגון שעשה מהם כלי או פירות דקל דבעינן דומיא ל)(דאויר) למ"ד ענני כבוד היו ולמאן דאמר סוכות ממש עשו להם ילפי מדאיתקש סוכה לחגיגה דלא שייך לאקשויי אי מה חגיגה בעלי חיים מאחר דלא מכשירין אלא מארבעת המינים והא דאיפליגו ר"מ ור' יהודה בפ"ק (דף יד:) בנסרים שאין בהם ד' וקתני ומודה ר"מ דאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל אחד ביניהן דמשמע פסל לשון פסולת הגורן וקאמר דמודה לרבי יהודה לא בשביל שיכשיר רבי יהודה בפסולת גורן ויקב אי נמי מה שגזר ופסל מן האילן קרי ליה פסל:

כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין. כי האי גוונא פליגי פרק כל שעה (פסחים דף כח.) (ושם) דר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה ק"ו מנותר שאינו בבל יראה ומהדרי ליה רבנן שאותו דין תחלתו להחמיר וסופו להקל אם לא מלא עצים לשורפו והשיא קיימא לן כרבי יהודה דסתם מתניתין פרק בתרא דתמורה (דף לג:) דחמץ בשריפה אלמא חשבינן ליה דין אף על פי שסופו

להקל

עין משפט נר מצוה

עא א ב מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה ח טוש"ע א"ח סי' תרמח סעיף יט:

עב ג ד מיי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תרמט סעיף ה בהג"ה:

עג ה מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה ד סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שיב סעיף א:

עד ו מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה יא יב סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף א:

רבינו חננאל

גידלו בדפוס. אוקימנא אפי' עשאו דפי דפי, כגון כף [דף] מרובע, אם הוא כברייתו כשר, אינו פסול אלא אם עשאו כמין בריה אחרת. **איתמר** אתרוג שנקבוהו עכברים, אמר רב אין זה הדר, כלומר פסול הוא. ואקשינן והא ר' חנינא מטבל ביה ונפיק ביה, היה חותך חתיכה מן האתרוג ואוכלה, והיה יוצא ידי חובתו בנשאר ואע"פ שחתך ממנו. לר' חנינא קשיא מתני', דתנן ניקב וחסר כל שהו פסול. **ושנינן** אליבא דר' חנינא מתני' דקתני חסר כל שהו פסול, ביום טוב ראשון שהוא מן התורה, ור' חנינא כי הוה מטבל ביה ונפיק ביה, בשאר הימים זולתי היום הראשון, אלא לרב הא דר' חנינא קשיא ליה. ושנינן לא פסיל רב אלא בנקיבת עכברים דמאיס, אבל נקיבת בן אדם לא פסיל. **ואיכא דאמרי** אתרוג שנקבוהו עכברים, אמר רב אין זה הדר פי' בתימה, כלומר הדר הוא זה וכשר, דר' חנינא מטבל ביה ונפיק. אלא מתני' דקתני חסר כל שהו פסול קשיא עלייהו. ושנינן מתני' ביום ראשון, דרב ור' חנינא בשאר הימים. וקיימא לן כוותייהו. **מתני'** שיעור אתרוג קטן ר' מאיר אומר כאגוז, ר' יהודה אומר כביצה. **ובגדול כדי שיאחוז בידו אחת.** פי' כדי שיאחז האתרוג ועמו לולב בידו אחת. ואם הוא האתרוג גדול שאין ידו יכולה להחזיק עם הלולב בבת אחת פסול האתרוג. **ור' יוסי אמר אפי' בשתי ידיו.** והלכתא כר' יוסי. ולא עוד אלא דהא ר' עקיבא קאי כוותיה. וכן חלוקין באבני בית הכסא, דתניא ובשבת מותר להכניס ג' אבנים מקורזלות בבית הכסא, וכמה שיעורן ר' מאיר אומר כאגוז ר' יהודה אומר כביצה. וקיימא לן כר' יהודה. **מתני'** אין אוגדין את הלולב אלא ממינו כו'. אוקמא רבא בסיב ועיקרא דדיקלא, מין לולב הן, ומותר לאגוד בהן.

מסורת הש"ס

א) [עירובין קג. יבמות לט. קדושין כא: ע"ז כג. סד. סנהדרין סב. סו: הוריות ג. ט: בכורות יא. נט: חולין קט.], ב) [ל"ל תניא], ג) [שבת פא. ע"ש], ד) שם ע"ש, ה) [שבת כט: וש"נ], ו) לעיל לא., ז) [במשנה שבמשניות ובהרי"ף והרא"ש ליתא מלת בחוט ועי' תוי"ט וכן בפיסקא דלקמן לז. ליתא], ח) [לעיל לא.], ט) [לעיל ל: וש"נ], י) בס"א נוסף: ואפסולי, כ) ל"ל או להכנים, ל) [ל"ל דאויר].

◆

תורה אור השלם

1. בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת: ויקרא כג מב

◆

גליון הש"ס

גמ' והא ר"ח מטביל בה ונפיק. עי' לקמן דף מו ע"ב תוס' ד"ה אתרוג בז'. ובע"ז דף נח ע"ב תוס' ד"ה בגר: תוס' ד"ה בשבת וכו' ומדקאמר להכנים. עיין בבכור שור ובספרו תבואת שור סי' י"ט סק"ו:

◆

לעזי רש"י

פיקוד"ש (ביקודי"ש). חדות, בעלות שפה חדה.
ליכויי"ל (לינוי"ל). חוט (של פשתן).
איליר"א. קיסוס.

◆

מוסף רש"י

ותו לא מידי. אין להשיב על כך (יבמות לט. וקדושין כא:). תו ליכא לאקשויי מידי (ערובין קג:) אין להקשות על דבר זה (ע"ז כג. סד.) ליכא לשנויי מידי (סנהדרין סב.) אין להקניט בדבר זה (שם סו:). **מקורזלות.** בקור"ש בלע"ז שיהיו חדודות וראויות לקינוח (שבת פא. לגי' רש"ל). **מותר להכניס.** בתוך ד' אמות או בחצר דלא ליתסר לטלטולינהו (שם). **כאגוז.** כל אחת ואחת (שם). **משם ראיה.** בתמיה (לעיל כח.). **אין אוגדין את הלולב.** האי לולב היינו הושענא, כולהו שלשה המינים יחד (לעיל לא.). **בעיקרא דדיקלא.** מן הקליפה ואע"פ שאין מראיהן דומה למראה הלולב ובלבד שיהא מאותו המין, לטעמא דר' יהודה לאו משום הדר הוא (לעיל לא.). **לולב צריך אגד.** לאגוד שלשה המינין כאחד (לעיל יא:).